

De Uithuisplaatsingsfabriek in Nederland Peer van der Helm

Deze week werd ik weer opgeschrikt doordat een kwetsbaar jong meisje hardhandig van haar bed werd gelicht en weer gesloten werd geplaatst. Ieder jaar wordt een groeiend aantal (ca. 45.000) kinderen in Nederland uit huis geplaatst (UHP)¹. Vergeleken met de rest van Europa zitten we in de middenmoot², maar als we kijken naar de negatieve gevolgen van een UHP zouden we eigenlijk net als in Italië veel minder kinderen uit huis moeten plaatsen. Een UHP is per definitie een negatieve jeugdervaring (Adverse Childhood Experience) met verstrekende gevolgen voor de ontwikkeling van een kind. In een aantal gevallen worden kinderen zelfs met traumatiserend geweld uit huis gehaald. Veel kinderen vechten zich vervolgens terug naar huis. Soms overleven ze hun gevecht niet. Ook de nieuwe jeugdwet uit 2015 beoogde destijds een reductie van het aantal UHP's, maar dat is dus mislukt. Wat zijn de oorzaken van onze uithuisplaatsingsdrift en hoe veranderen we dat concreet?

Besluit uithuisplaatsing

Niet alle uithuisplaatsingen zijn waarschijnlijk te voorkomen maar over een zo ingrijpend besluit zou je verwachten dat de besluitvorming zorgvuldig en beargumenteerd geschiedt. Immers, de rechter die hier over moet oordelen gaat in de praktijk voornamelijk op het oordeel van de Gecertificeerde Instelling (GI, jeugdbescherming) af. Maar aan die argumenten schort het vaak (zie kader NJI onderzoek). De rechter, het kind, en zijn/haar advocaat hebben geen inhoudelijke kennis en dat zet ze op een achterstand waardoor beslissingen vaak hamerstukken worden. En hamerstukken zijn niet conform het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind (IRVK) dat Nederland geratificeerd heeft.

Ook uit onderzoek van het NJI³ blijkt dat besluiten vaak een sterk houtje-touwtje karakter hebben. Letterlijk: *'Het onderzoek laat zien dat de betrouwbaarheid en de validiteit van beslissingen over uithuisplaatsing over het geheel genomen laag zijn'*.

Honderd professionals en een team gedragswetenschappers beoordeelden 124 casussen en kwamen zelden tot een eensluidend advies. Dat is zorgelijk maar niet verbazingwekkend, want jeugdproblematiek kenmerkt zich door 'wicked problems' (nare problemen)⁴. Het gevolg van die onzekerheid en gebrek aan analyse is dat er vaak een zondebok wordt aangewezen (meestal een van de ouders), die dan uit therapeutische gronden de toegang tot het kind grotendeels wordt ontzegd, tot en met het (strafbare!) achterhouden van lieve kaartjes, brieven en knuffels aan toe. In het kader de zijn belangrijkste conclusies van het NJI die de zorgelijkheid van de huidige situatie scherp weergeven:

Er zijn grote verschillen tussen professionals in het besluit over uithuisplaatsing. • Na een aantal maanden kunnen professionals anders tegen eenzelfde fictieve casus

¹ <https://www.fnv.nl/getmedia/f7182e5e-107b-48c2-86ff-d758de60eb54/Notitie-Nut-en-noodzaam-van-goede-residentiele-jeugdzorg.pdf>

²

https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/121206195/Boek_SWP_Deel_I_Harder_Knorth_Kuiper_Hoofdstuk_1_Inleiding_April_2020.pdf

³ <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Publicaties/NJi-Publicaties/Betrouwbaar-en-valide-beslissen-over-uithuisplaatsing>

⁴ <https://www.sociaalweb.nl/blogs/omgaan-met-akelige-problemen-in-de-jeugd-ggz-en-jeugdzorg>

aankijken en tot een ander besluit komen. • De beslissingen van professionals en het onafhankelijk panel komen beperkt overeen. • De onderbouwing van professionals die wel en die niet besluiten tot uithuisplaatsing verschillen van elkaar. Professionals gebruiken op twee verschillende momenten verschillende argumenten in dezelfde fictieve casus. • In teambesluitvorming is weinig aandacht voor de voor en nadelen van een uithuisplaatsing en de nadelen van ambulante interventies.

En eenmaal een besluit in onzekerheid genomen kan niet meer worden teruggedraaid vanwege belangen, gezichtsverlies en angst voor schadeclaims. De psychologen Philip Tetlock, Linda Skitka en Richard Boetther deden daarin 1986 al onderzoek naar⁵ en benoemden het mechanisme van het defensief versterken van het eigen gelijk 'defensive bolstering'. Bezuinigingen op de jeugdbescherming dragen vervolgens ook niet bij tot een zorgvuldige en beargumenteerde besluitvorming en in de meeste gevallen ontbreekt tijd en kennis om nog een verklarende probleemanalyse te maken⁶. Jeugd- en gezinsbeschermers zijn geen onmenselijke, maar hun voortdurende sociale werkomgeving met alle ellende maakt dat ze net als soldaten in een oorlog uit het oog verliezen wat 'normaal' is. 'Wij-zij' (vijanddenken) neemt de overhand. Eva Whitehead van de Vu schreef daar recentelijk (2021) een intrigerend proefschrift over⁷. Mechanismen als ontmenselijking (dehumanisatie) en rationalisering van belangen spelen dan een rol bij de jeugdbescherming zoals Sophie de Valk in haar proefschrift ook al beschreef⁸. Haslam en Reicher⁹ (2012) beschreven op welke wijze de sociale identiteitsvorming binnen de organisatie bijdraagt tot dehumanisatie. En rechters dehumaniseren soms ongewild mee als onderdeel van het systeem door niet na te denken over de lange-termijneffecten van hun beslissingen. Soms krijgen ouders maar 30 seconden spreektijd van een knorrige rechter die naar huis wil. Een ander gevolg van dehumanisatie is het aanbodgericht werken van de jeugdbescherming. Eenmaal in het gedwongen kader is er weinig ruimte meer voor gezamenlijke besluitvorming zoals het NJI voorstelt.

Gevolgen van uithuisplaatsing

Zoals ik al eerder schreef is er naar de langere-termijneffecten van uithuisplaatsingen nauwelijks onderzoek gedaan¹⁰. In 2007 schreef Ria van Asselt, jeugdbeschermster, een boek

---

⁵ <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.471.68&rep=rep1&type=pdf>

⁶ Tempel, H. & Vissenberg, T. (2018). Een gat tussen wetenschap en praktijk. Een explorerend onderzoek naar de wijze waarop behandeling in de residentiële zorg wordt vormgegeven. Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 11-12, 22-28.

⁷ Whitehead, E. (2021). *BREAKING THE CHAIN OF COMMAND: Toward a theoretical framework: How and why soldiers refuse to obey illegal orders*. s.n.

⁸ Sophie de Valk (2019): *Under Pressure – Repression in Residential Youth Care*. Dissertation Amsterdam University.

⁹

https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=PnkT3aldieAC&oi=fnd&pg=PA135&dq=social+identity+theory+haslam&ots=6K_OxlaBIO&sig=utK_Ru3TsHfdLkuFxfvZzf5pLE#v=onepage&q=social%20identity%20theory%20haslam&f=false

¹⁰ https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/06/Onderbouwing_Uithuisplaatsing.pdf

getiteld 'Uit huis geplaatst' over de verstreckende gevolgen van een uithuisplaatsing en dat boek geeft geen vrolijk beeld. Ook uit veel interviews die wij hadden met jongeren in instellingen komt de uithuisplaatsing telkens weer naar voren als bijzonder traumatiserende negatieve jeugdervaring en al helemaal als de UHP onverwachts en met politiegeweld gepaard ging (zie verder).

De UHP schaadt kinderen en ouders in hun basisgevoel van veiligheid en in het vertrouwen van anderen en de overheid. En dat komt niet vanzelf goed, zeker niet als er daarna nog meer instellingen volgen tot gesloten plaatsing aan toe. Kinderen geven aan depressief te worden en wijten de UHP aan zichzelf. Ze ontwikkelen negatieve emotionaliteit (angst, wantrouwen en een laag zelfbeeld), gaan snijden, bonken, krassen en ontwikkelen eetstoornissen en PTSS. Goffman noemde dat proces 'ego-mortificatie'¹¹, afbraak van het ik. Bestaande gedragsproblemen verergeren. Dit heeft tot effect dat kinderen vaker worden doorgeplaatst en soms (inmiddels 8 casussen) zien wij in ons onderzoek naar gezinshuizen dat uithuisgeplaatste kinderen weer uithuisgeplaatst worden uit het gezinshuis tegen de zin van kinderen en gezinshuisouders. Maar die laatste hebben niets te zeggen, een lacune in de wet die snel dient te worden aangepast.

Gezamenlijke besluitvorming en besluitvorming in teams, zoals het NJI aanbeveelt is in de praktijk ver te zoeken.

Uithuisplaatsingen terugdringen

We kunnen op basis van de cijfers alleen maar concluderen dat het nog steeds niet lukt om het aantal UHP's terug te dringen. Het lijkt een beetje op het verpakingsconvenant: de fabriek zelf vragen te minderen met verpakking. Maar die UHP-fabriek blijkt maar niet te stoppen en heeft een lopende band naar de gesloten jeugdzorg omdat gedrags- en andere problemen vaak toenemen door een uithuisplaatsing: een self-fulfilling prophesy volgens VNG psychiater Peter Dijkshoorn. Adri van Montfoort heeft met het introduceren van de methodiek van 'Signs of Safety'¹² in Nederland geprobeerd hier iets aan te doen en in 2020 probeerde het NJI het met een richtlijn (7). Maar ook het NJI komt in haar onderzoek tot een sombere conclusie dat de richtlijn niet werkt. En het proefschrift van Maria de Jong is op basis van de kinderrechten ook niet optimistisch over de vooruitgang. Rechters nemen met name de probleem-georiënteerde beschrijvingen van de GI over¹³. Psychiater Peter Dijkshoorn, vertelt in Argos (7 november 2020) ook dat uithuisplaatsen meer schade oplevert en jeugdbeschermers net zoals de rechters uit het onderzoek van de Jong te veel gericht zijn op onveiligheid. Nul uithuisplaatsingen is zijn doel, maar dat schiet niet op. De fabriek met de lopende band draait voort.

Verbetermaatregelen

---

¹¹ https://www.canonsociaalwerk.eu/1961_Goffman/1973%20Goffman%20totale%20instituties.pdf

¹² <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/SignsOfSafety.pdf>

¹³ Kruijf, M.P. de (2019). Legitimiteit en rechtswaarborgen bij gesloten plaatsingen van kinderen: de externe rechtspositie van kinderen in gesloten jeugdhulp gezien vanuit kinder- en mensenrechten. Leiden: University press.

Daarom stel ik voor om het uithuisplaatsen voor jeugd en gezinsbeschermers transparanter en lastiger te maken met vijf maatregelen. Dat kan alleen als er geld bij komt voor jeugdbeschermers en rechters om te komen tot een zorgvuldig en afgewogen oordeel.

1. In de eerste plaats verdraagt een spoeduisplaatsing zich niet met een zorgvuldig en afgewogen oordeel. We staan geen spoeduisplaatsingen toe tenzij er sprake is van moord en doodslag. Ratio: jeugdbeschermers lichten problemen vaak uit om een maatregel er door te krijgen (NJI, Dijkshoorn)

2. In de tweede plaats dient de richtlijn uithuisplaatsing van het NJI verplicht te worden gesteld binnen de jeugdbescherming. Niet gebruik of verkeerd gebruik van deze richtlijn moet een afwijzingsgrond voor de rechter zijn.

3. In de derde plaats dient iedere aanvraag voor een UHP bij de rechtbank vergezeld te gaan van een onafhankelijk deskundigenadvies die een verplichte verklarende probleemanalyse en een plaatsingsadvies van de aanvrager dient te toetsen. In die verklarende probleemanalyse en dat plaatsingsadvies moeten ook alternatieven en de mening van de jongere worden afgewogen, zoals het NJI terecht suggereert. Ook moeten de Rechtbank en de advocaat van de jeugdige in de gelegenheid gesteld worden zelfstandig onderzoek naar de feiten te doen, voordat een UHP wordt uitgesproken. Het niet-horen van de jeugdige leidt automatisch tot afwijzen van een UHP. De richtlijn geldt ook voor uithuisplaatsing van al uithuisgeplaatste kinderen in gezinshuizen, pleeggezinnen en instellingen. Ratio: rechtswaarborgen voor kind, ouders en gezinshuisouder ivm. IRVK.

4. Volgens de onderzoeken van Whitehead, de Valk en Haslam zou ‘rehumanisering’ van gezinsvoogden een belangrijke sleutel kunnen zijn. Kinderen en hun ouders moeten niet meer gezien en behandeld worden als ‘vijanden’, maar als partners, zoals de methode ‘Science of Safety’ ook aanbeveelt. Verdiep je als gezinsvoogd in de leefwereld van ouders en kinderen en wees minder hard in je oordeel en neem beslissingen alleen in teamverband (accepteer tegenspraak). Denk na over de consequenties van je handelen op langere termijn en doe als eerste geen kwaad. Ratio: ondersteuning van hulpverleners.

5. Geen uithuisplaatsingen meer met de politie

Een traumatische negatieve jeugdervaring als een UHP wordt door de inzet van de politie nog traumatischer. De politie is getraind om bij verzet door paniek repressie (geweld) toe te passen maar kan geen eigen oordeel vormen over de situatie en moet volledig afgaan op de voogd. En wanneer een kind of ouders in paniek raken is geweld juist contraproductief en zorgt voor blauwe plekken en bloed¹⁴. De trauma’s die dat bij ouders en kinderen oplevert zorgt er in een aantal gevallen voor dat kinderen die van hun bed zijn gelicht bij thuiskomst niet meer in hun kamer durven te slapen en zelfs herbelevingen krijgen van hun gordijnen of beddegoed. Ze moeten dan EMDR traumabehandeling krijgen en andere gordijnen en beddegoed. Ook politieagenten raken hiervan getraumatiseerd omdat hun ervaringen vaak heel ingrijpend zijn en ze zich afvragen of het geweld wel proportioneel was, maar daar geen antwoord op kunnen krijgen. Dat kunnen wij van agenten, die vaak ook kinderen hebben, niet vragen. Ratio: bescherming ouders en kinderen en politie.

---

¹⁴ <https://www.sociaalweb.nl/blogs/geen-plek-voor-dialoog-over-zelfbeschikkingsrecht-in-de-herberg>

Gezinsvoogden moeten daarom net als andere hulpverleners in de jeugdzorg getraind worden in geweldloos verzet en leren de dialoog aan te gaan in plaats van te vertrouwen op eigen gelijk en geweld. Want geweld hoort nergens thuis, ook niet bij de gezinsvoogd.

En het meisje schreef:

Vrij zijn

Kan mij niet eens herinneren hoe dat voelt

Zou willen dat ik weg kon lopen

Terug naar huis, terug naar een veilig gevoel

Gewoon weer vrij zijn

Terug naar m'n friends en fun en gewoon wie ik ben

Eindelijk accepteren wie ik ben.